
Grup d'Estudi sobre Feminisme i Noviolència

LLIGUEM CAPS:
Feminisme i noviolència

ICIP

#21

Aquest llibre també ha estat editat en PDF i ePub seguint criteris de sostenibilitat.

Els llibres de la col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia» volen ser, sobretot, un suport útil per a les persones que, amb diferents graus d'implicació, se senten compromeses amb el treball per la pau. Amb aquesta col·lecció volem posar a l'abast del públic llibres curts, clars i pràctics, llibres que proporcionin tant una visió crítica de les relacions internacionals i els conflictes en el món actual com orientacions i guies per a l'activisme en favor de la pau i la justícia; tot un repte que esperem assolir posant a mans dels lectors i les lectores les traduccions d'obres de reconeguda qualitat i també de producció pròpia.

Aquesta col·lecció està codirigida per Tica Font i Elena Grau.

© Feminism and Nonviolence Study Group (Grup d'Estudi sobre Feminisme i Noviolència), 1983

© Institut Català Internacional per la Pau, 2017

© Mireia Bofill i Abelló, per la traducció

© Carmen Magallón Portolés, pel pròleg

Títol original:

Piecing it together: Feminism and Nonviolence, 1983, publicat en cooperació amb War Resisters' International

Autor: Feminism and Nonviolence Study Group

Disseny gràfic: Arianne Faber

© Il·lustració de la coberta: Arianne Faber

Realització editorial: liniazero edicions

Col·lecció «Eines de Pau, Seguretat i Justícia»

Institut Català Internacional per la Pau

C. Tapineria, 10, 3a planta

08002 Barcelona

www.icip.cat

El Grup d'Estudi sobre Feminisme i Noviolència va començar a reunir-se el 1976 després que moltes de les seves membres assistíssim a una trobada internacional dedicada a les Dones en el Moviment Noviolent, celebrada a Les Circauds, a França. Vivim a diferents ciutats i ens hem estat reunint regularment durant sis anys.*

El grup es va proposar examinar les vinculacions entre feminisme i noviolència. Vam començar per buscar què s'havia escrit al respecte... i vam trobar molt poca cosa. Aleshores vam decidir que hauríem d'escriure algun material propi i aquest material es va publicar el 1978, com a número d'estiu de *Shrew*, la revista del Moviment d'Alliberament de les Dones, amb el títol «Ni víctima, ni assassina». Vam abordar aspectes concrets als quals ens semblava que el Moviment d'Alliberament de les Dones (Women's Liberation Movement), no havia dedicat prou atenció en tractar el tema de la violència i la noviolència. Després vam organitzar tallers dedicats a aquestes qüestions. El 1980 vam acollir la celebració a Laurieston Hall, a Escòcia, d'un congrés internacional sobre Dones i Militarisme, patrocinat per la Internacional de Resistents a la Guerra.

Considerem que les nostres teories són fruit de l'experiència pràctica i, per aquest motiu, actuem com a grup de suport per a cada una de les membres que participen de manera activa en els assumptes locals o nacionals, però que sovint es troben aïllades a causa de l'escassa comprensió de les idees que exposen en aquest opuscle. A més de formar part del Moviment d'Alliberament de les Dones i de grups pacifistes i antinuclears locals, també incorporem dones que participen en la Campanya pel Desarmament Nuclear (CND), Dones contra l'Amença Nuclear (Women Oppose Nuclear Threat, WONT), en la Campanya contra el Comerç d'Armes (CAAT), en la Internacional de Resistents a la Guerra (IRG-WRI), en el Partit Laborista, en sindicats i en cooperatives d'habitatge. Les nostres feines remunerades inclouen el CAAT, tasques de promoció i publicitat, una llibreria alternativa, periodisme, una cooperativa d'habitatges i el grup de teatre a les escoles: Theatre in Education; algunes no tenim cap ocupació remunerada.

* L'edició anglesa original va ser publicada el 1983. (*N. de l'ed.*)

Aquest opuscle és el resultat d'un esforç col·lectiu: cada apartat va ser escrit per una de nosaltres i tot el grup el va revisar després. Pel fet d'haver intentat reflectir les conviccions del grup d'aquesta manera, algunes de nosaltres de manera individual no compartim totes les idees que s'hi reflecteixen. A més, en la mesura que continuem analitzant els arguments i que noves experiències ens indueixen a reconsiderar les nostres idees, l'opuscle conté inevitablement algunes contradiccions. Atès que en els darrers quatre anys s'han escrit altres textos sobre feminisme i noviolència i altres reflexions afins, hem intentat ressenyar aquestes fonts en la bibliografia que figura al final de l'opuscle; allà trobareu totes les referències bibliogràfiques citades en el text.

GAIL CHESTER, DIANA SHELLEY, LESLEY MERRYFINCH, JO SOMERSET,
JILL SUTCLIFFE, SHERYL CORONA, JENNY JACOBS I GAY JONES

SUMARI

Pròleg, per Carmen Magallón Portolés	8
Introducció	14
1. El món en què vivim	20
Les dones i la guerra	20
Cerquem les arrels	27
Estructures d'opressió	34
2. Trenquem les cadenes	40
Noviolència	40
Feminisme	46
Noviolència feminista	49
3. Agafem les regnes de les nostres vides	56
Ens neguem a ser víctimes	56
Les dones actuem contra la violència	58
Les dones i el moviment pacifista	64
4. Un temps futur	72
Bibliografia	80

Pròleg

Feminisme i noviolència, una confluència que segueix interpel·lant-nos

Les pàgines d'aquest llibre remouen i actualitzen en mi les petjades del moviment per la pau dels anys vuitanta. Fruit de l'experiència i les reflexions d'un grup de dones que van participar activament en el moviment d'aquells anys, el Grup d'Estudi sobre Feminisme i Noviolència, les seves anàlisis i preguntes reflecteixen una saviesa femenina que segueix animant-nos a continuar debatent sobre el problema crucial de la guerra i la violència. La saviesa del passat sempre està en risc de perdre's i més si va ser generada per grups relegats pel poder. A mesura que passa el temps, de tant en tant, s'ha de reprendre i tornar a donar-li vida perquè és un bagatge que segueix informant el present. Per aquest motiu recuperar-la de nou, com fa aquesta publicació de l'ICIP, és un encert que cal agrair.

Quan aquest llibre es va escriure, el moviment pacifista europeu estava en ple apogeu. Les accions i el pensament alternatius a l'enfrontament entre les dues superpotències que es disputaven el domini del món i que s'amenaçaven amb armes nuclears, fluïen de manera creativa. Eren temps d'urgència. La guerra freda enfrontava a dos blocs que s'amenaçaven amb un atac nuclear, cosa que de dur-se a terme conduiria finalment a la Destrucció Mútua Assegurada. Les sigles en anglès d'aquesta perillosa i insensata estratègia –MAD–, reflectien bé la bogeria del poder instituït del moment.

Davant el temor d'un atac nuclear, la ciutadania europea no es va mantenir passiva. Les manifestacions, cadenes humanes, trobades i con-

vencions a favor d'una desnuclearització van mobilitzar milers de persones. Va ser bonic participar en algunes d'aquestes mobilitzacions: Berlín, Saragossa, Barcelona, 1983 ... I per a les amigues que des d'aleshores ens acompanyem, va ser molt bonic, sobretot, trobar-nos amb la lucidesa de grups de dones que treballaven en espais d'afinitat i abocaven el seu pensament en els espais mixtes. L'exemple emblemàtic del protagonisme i les aportacions que van fer aquests grups al moviment pacifista seria el campament de dones de Greenham Common, situat a Anglaterra a la vora d'un dels llocs on s'emmagatzemaven els caps nuclears. Al llarg dels anys, en aquest campament emergiria una visió del món, una forma de treballar des de la noviolència i el feminisme que va enriquir i transformar el pacifisme.

En els primers anys del pacifisme antinuclear no es tenien massa en compte les idees ni l'experiència del feminisme. Les accions de les dones es veien sovint més com un element de divisió que com una aportació substantiva i important. Entre les feministes hi havia preocupació per aquest distanciament. Amb aquest llibre, les autores cercaven –ho diuen elles mateixes– promoure el coneixement de les idees i les pràctiques del feminisme i la noviolència al si del moviment pacifista. Com diu el títol, es tractava de lligar caps, de mostrar que ambdues línies de pensament comparteixen idees bàsiques, com el respecte per la vida humana i el desig de transformació social vers un futur sense violència. I que el reconeixement d'això multiplicava les fortaleces dels dos moviments, la proximitat dels quals no estava, en aquell moment, prou assimilada. Una de les preguntes que ens podem fer és si avui ho està.

Les nostres pròpies vivències, de joves que ens vam unir al pacifisme europeu en aquests anys, avalen els interrogants i raonaments que ací s'expressen. La separació de les dones per pensar i actuar per compte propi en el moviment era un nucli de dissensió que dividia les mateixes feministes. Constituir-nos en subjecte a part, com dones, es veia com una claudicació a l'assignació naturalitzada de valors femenins, entre els que hi havia el pacifisme. Ha canviat aquesta situació? En quin punt es

troba la relació entre les dones, la noviolència i el pacifisme? Se segueix veient encara les pacifistes com dones que refermen un ordre patriarcal que, apel·lant a «l'essència i la naturalesa», les considera éssers pacífics, menystenint i obviant el fet que per la majoria d'elles, de nosaltres, l'activisme pacifista és una opció lliure i radical de compromís amb el canvi social?

Per nosaltres, unir-nos al moviment per la pau i viure la noviolència, conèixer i compartir les accions i debats de les feministes pacifistes europees, va ser un veritable descobriment, una il·luminació. Per primera vegada, sentíem que la recerca vers la millora del món i les nostres vides no eren dues coses diferents, podien anar plegades. Que tot allò que volíem eradicar, la violència i l'opressió en les seves múltiples formes, des de l'àmbit personal a l'esfera internacional, estava connectat al seu torn. Que l'alliberament de les dones estava profundament imbricat amb l'alliberament de la ciutadania d'un sistema generador de guerres i violència.

Els quatre capítols que estructuraven el llibre conformen un veritable programa polític: analitzen el món, la guerra, les institucions que sostenen i reproduïen la violència; exposen les bases teòriques i els mètodes d'acció del feminisme i la noviolència; fan una crida a prendre les regnes de les nostres vides i marquen un horitzó cap al que ens podem dirigir, alguns trets del futur que desitgem. Un programa que sorgeix i està basat en les vides i actituds d'activistes compromeses amb un moviment que concebien com la confluència de dos.

El nucli més propositiu del llibre gira al voltant dels fonaments teòrics i la importància de les formes (els mitjans), en el feminisme i la noviolència. La importància de sumar per aconseguir el canvi de les estructures d'opressió, de subratllar allò que uneix: a més del respecte a totes les formes de vida i el desig d'alliberament, ambdós enfocaments comparteixen la crítica del sistema bel·licista, la coherència entre el fi i els mitjans, la defensa de l'horitzontalitat i la desconstrucció d'estructures jeràrquiques, el valor de l'escolta, el compartir les tasques organitzatives... La noviolència ha de reafirmar de manera constant que no és passivitat sinó

una resistència imaginativa amb capacitat de transformació, que ha aconseguit canvis en la història i que es basa en un elevat concepte de l'ésser humà: col·loca l'ésser humà al centre. En aquesta tessitura trobem també el feminisme pacifista. Una proximitat i un paral·lelisme que, tanmateix, no estan lliures de recels i diferències: per la noviolència, les dones com activistes polítiques eren invisibles, l'avortament rebutjable, la cura no es tenia en compte i la voluntat femenina de frenar l'escalada dels conflictes i la valoració diferent del sofriment eren factors de separació.

Un dels interrogants que poden sorgir davant el text és la pregunta sobre si és possible parlar de feminisme en singular. Quan s'afirma que el feminisme sempre ha contraposat a la «necessitat» de la guerra la prioritat de les vides humanes, ens hem de preguntar, tots els feminismes? Doncs bé, malgrat l'abundant ús del singular, aquesta tensió entre els feminismes davant les nocions de poder, d'igualtat i de les vies cap a la transformació social és palpable en el discurs del grup autor del llibre. No se li escapa que la divisió al si del sufragisme durant la Primera Guerra Mundial ja va mostrar que hi ha feminismes que no són pacifistes, que van estar, i estan, disposats a participar en guerres per aconseguir reconeixement social i avenços vers la igualtat.

El que comparteixen els diferents feminismes és la conceptualització de la violència. En aprofundir i buscar les arrels de la violència contra les dones trobem que la violència és un contínuum. Aquesta visió integral de la violència està magníficament presentada en aquest text. L'afirmació que els fets violents, puntuals i esporàdics, no són fets aïllats sinó la punta de l'iceberg d'un sistema violent, un contínuum que va des de la violència que s'exerceix a la vida quotidiana a la que es viu a les guerres, des de les estructures als comportaments individuals i grupals. El patriarcat, el capitalisme i l'Estat, són explicats i senyalats com responsables del manteniment i la reproducció d'aquest sistema.

El feminisme, sorgit per reclamar drets, es va anar diversificant i va afegir, a l'enorme treball de fer visibles les violències que pateixen les dones, la voluntat d'universalitzar la cura, de reconèixer un aspecte

crucial del treball que han realitzat generacions de dones. Alliberament i cura, naturalesa, éssers humans... refermen la proximitat entre l'acció noviolenta i l'acció civilitzadora de les dones a la història.

El text es va escriure en unes circumstàncies històriques molt diferents de les actuals: encara no havia caigut el mur de Berlín, regia l'apartheid a Sudàfrica, Argentina i el Regne Unit s'havien enfrontat a la guerra de les Malvines i a diversos llocs del món els moviments guerrillers empraven la via armada per assolir objectius d'emancipació. Malgrat això, tot i que els casos que s'agafen com referència corresponen als anys vuitanta, l'anàlisi, les claus i moltes de les preguntes que es fan aquest grup de dones, continuen interpel·lant-nos avui, continuen sent una guia important per establir debats i albirar nuclis de transformació. Són preguntes que intenten aprofundir en el fet de la violència, els tipus, els graus, la seva visibilitat o invisibilitat: Qui hi guanya en una guerra? Quin paper hi té el comerç d'armes? Com es convenç les poblacions perquè li donin suport, i als joves perquè hi prenguin part? Quin paper hi té la persuasió i la coerció? Quin paper hi tenen les dones? Com són vistes pels homes dels dos bàndols? Com es manipula la divisió sexual del treball enmig d'un conflicte armat i després? Com posicionar-se davant les accions armades dels que es conceben ells mateixos com moviments d'alliberament (un debat que va ser molt viu en les organitzacions noviolentes)?, etc.

El text permet fer un exercici que és el que se'm plantejava a mi mateixa mentre el llegia. Permet recolzar-se en ell per identificar i preguntar-se sobre l'evolució d'algunes institucions i de les anàlisis que s'hi fan; indagar allò que roman i allò que en aquests anys ha canviat. Dóna peu per preguntar-nos, per exemple, si la visió integral de la violència que s'exposa ha aconseguit, o no, arrelament social; si la professionalització i la privatització parcial dels exèrcits ha suposat algun canvi en la relació entre el sistema de guerra i les dones; si podem seguir afirmant que les institucions esmentades, el patriarcat, el capitalisme i l'Estat, segueixen complint, i en quina mesura, el paper de sostenidores de la violència; si el feminisme i la noviolència han avançat en la seva confluència; si avui

els nostres referents de la noviolència continuen sent sobretot Gandhi i Martin Luther King o si Rosa Park i Barbara Deming, entre d'altres, han aconseguit entrar en el nostre horitzó de models de noviolència.

Potser aquest aspecte sigui el que resulta més atractiu per animar a la lectura del llibre; la capacitat que tenen les seves reflexions per refrescar preguntes i fins i tot ampliar-les, per repassar el camí que hem fet durant aquests trenta anys, avaluar els avenços i retrocessos i saber on som.

Pel que fa a l'horitzó de futur, les autores es mostraven molt optimistes. Van escriure que l'honradesa, el treball col·lectiu, el reconeixement entre les diferents lluites i l'ús de la imaginació prevaldran enfront dels poders que ens neguen com persones.* L'optimisme de la voluntat sempre és necessari. Per la meua part, reconec senzillament que estem en un altre punt i que sempre resta camí per recórrer. Els balanços de l'evolució del sistema de guerra poden mostrar l'ampolla mig plena o mig buida. És innegable, però, que necessitem lectures com aquesta, per reprendre moments vius del moviment pacifista, beure de la seva energia i seguir teixint amb els fils que ens van deixar.

CARMEN MAGALLÓN PORTOLÉS

Presidenta de WILPF España i directora del Seminario de Investigación para la Paz (SIP) de Saragossa

* «Creiem que l'honradesa, la determinació, el treball col·lectiu, reconèixer la vinculació entre les diferents lluites i usar la imaginació arribaran a prevaldre, fins i tot front als poders que ens neguen com a persones i s'arrisquen a destruir el nostre futur i el futur de la terra.», p. 19.

Introducció

Hem arribat a veure clar que la resistència contra la guerra i contra l'ús d'armes nuclears és impossible si no va unida a la resistència contra el sexisme, contra el racisme, contra l'imperialisme i contra la violència com una realitat quotidiana que ho impregna tot. Hi ha una relació profunda entre el fet que dones concretes siguin atacades i maltractades individualment de manera habitual i que una guerra nuclear amenaci el món sencer.

Hem escrit aquest text amb el convenciment que les feministes i les persones que propugnen la noviolència comparteixen moltes idees bàsiques. Alhora també ens sembla que el moviment pacifista actual no té degudament en compte les idees i les experiències del feminisme. Per exemple, moltes persones encara perceben les accions de les dones com un element divisorí. Al mateix temps, algunes accions de les dones a favor de la pau poden tendir a perpetuar la nostra subordinació en presentar les dones com a pacificadoras naturals i no com a activistes potents a favor d'un canvi. Això actua en contra del nostre alliberament en lloc d'afavorir-lo.

Tant el feminisme com la noviolència expressen la convicció que el món que coneixem no és com hauria de ser i que és possible canviar aquesta situació. Un i altra són, en gran mesura, respostes enfront d'aquelles forces immensament poderoses que estarien disposades a destruir-nos i podrien fer-ho. Per copsar l'abast del feminisme i de la noviolència i el repte radical que impliquen hem d'examinar exactament a què donen resposta.

L'experiència de la guerra de les Malvines¹ ens en va donar alguns exemples molt concrets. Totes les consideracions ètiques i polítiques van ser escombrades sota la catifa enmig de l'eufòria patriòtica. Poques persones es van preocupar pel cost en vides humanes o pels errors diplomàtics com a resultat dels quals homes joves van ser enviats a lluitar, o per les possibilitats de cercar altres vies per resoldre el futur d'aquelles illes. Poques persones van voler saber qui subministrava les armes i qui hi guanyava diners, i les que ho van fer van ser ignorades o titllades, en general, de «traïdores».

Les discussions sobre el paper dels mitjans de comunicació van posar en un primer pla la dita que la primera víctima de la guerra és la veritat. I aquests mitjans també ens van oferir una idea molt clara de quin s'espera que sigui el paper de les dones en temps de guerra. Les cares ploroses de dues dones (una argentina, l'altra britànica) ocupaven la primera plana de *The Times* un dia del mes de maig del 1982: totes dues havien perdut un fill o un marit a la guerra, i les fotos van provocar una onada de protestes. Mostrar en els mitjans que les conseqüències humanes de la guerra eren les mateixes per a les dones de tots dos «bàndols», aparentment equivalia a «no donar suport a la Gran Bretanya». El Govern volia propaganda, no

1. Les illes Malvines, en anglès Falkland Islands, són un arxipèlag de l'Atlàntic Sud, administrat pel Regne Unit des del 1833, quan forces britàniques el van arrabassar a l'Argentina, que des d'aleshores no ha deixat de reivindicar-ne la sobirania. L'abril del 1982 (un any abans que fos escrit aquest text) les forces militars argentines van ocupar les illes, en una operació propagandística de la dictadura militar del general Galtieri. El Govern britànic, amb Margaret Thatcher al capdavant com a primera ministra, va respondre-hi de manera desmesurada amb l'enviament d'una força naval, en la qual va participar el príncep Andreu, fill de la reina Isabel II. Després de combats durs i de patir fortes baixes amb un gran nombre de morts i ferits, les tropes argentines, mal equipades i poc motivades, van acabar claudicant. El final desastrós de l'aventura militar va forçar la dimissió del general Galtieri i va desembocar al cap d'uns mesos en la fi de la dictadura militar i el restabliment de la democràcia a l'Argentina. Malgrat tot, els successius governs argentins han continuat mantenint viva la reivindicació de la sobirania sobre les illes. El Govern britànic, per la seva banda, va respondre atorgant la plena ciutadania i concedint una major autonomia als menys de tres mil habitants de les illes, que el 2013 van votar en referèndum a favor de continuar sota jurisdicció britànica. (*N. de la t.*)

la veritat. L'apel·latiu *argies*, encunyat a corre-cuita, també simbolitza el procés de deshumanització instantània al qual van ser sotmeses les persones argentines.

A la guerra de les Malvines, com en totes les situacions en què l'estat fa ús de la violència, va entrar en joc un mecanisme pel qual la brutalitat va esdevenir acceptable i també justificable. Tant si les víctimes són éssers humans com si es tracta d'animals, es genera un distanciament de l'observador o l'observadora respecte d'aquells o aquelles a qui s'infligeix el dolor. En canvi, la violència contra l'estat es presenta instantàniament com a inacceptable i també il·legítima, i les persones que lluiten contra la injustícia violenta, com passa a Polònia, Sud-àfrica o Irlanda del Nord,² són etiquetades com a «terroristes». Qui té poder té la raó, i les persones febles sempre són dolentes, sobretot si es defensen i planten cara.

Un dels motius pel qual això passa és que moltes persones no reconeixen cap altra forma de violència més enllà de la violència física, mentre que per a nosaltres la violència inclou aquelles condicions que per si mateixes maten. La pobresa, la fam i el racisme degraden les persones i causen sofriment. Algunes massacres es consideren notícia, però també sabem que milers de persones moren a diari de fam, d'abandonament, per la manca d'aigua neta o de medicaments. No obstant això, quan es produeix un esclat de violència com a resposta davant de la violència implícita que perpetua aquestes condicions, les persones que hi participen són vistes com a éssers inferiors, sense motius per manifestar-se amb violència. I cal declarar fora de la llei, castigar i silenciar qui posa al descobert les arrels de la desigualtat.

Aquesta violència implícita ha arribat a ser tan invisible que les experiències personals de violència física sovint es veuen com a incidents

2. Recordem que el text és del 1983, quan a Polònia el Govern reprimia el sindicat independent Solidaritat, que propugnava la noviolència en la lluita pels drets laborals i polítics, a Sud-àfrica continuava vigent el règim de l'apartheid, i a Irlanda del Nord es vivia un moment especialment dur de la lluita contra l'ocupació britànica, amb la mort d'algun dels presos de l'IRA que s'havien declarat en vaga de fam. (*N. de la t.*)

aïllats. I no ho són; formen part de l'espectre de violència que travessa la nostra cultura. Quan una dona és apallissada o violada, la policia i els jutjats sovint no la tracten com a víctima sinó com a culpable. Una societat dirigida per gent blanca no qüestiona la violència del National Front,³ mentre les lleis del país consagren el racisme. La violència personal és un reflex de la violència sistemàtica de la nostra societat. La violència organitzada que s'infligeix a la gent en el context d'una guerra és una extensió d'aquella que una persona infligeix a una altra, i de la violència d'un sistema que fingeix que totes les persones són iguals mentre discrimina obertament a través de les seves escoles, dels seus mitjans de comunicació, de la seva policia i del seu sistema jurídic.

En una societat que recompensa visiblement l'agressió i la violència reeixida, tant el feminisme com la noviolència exigeixen un tipus determinat de conducta humana i posen en entredit l'autoritat. No és fàcil ser noviolenta o noviolent i encara és més difícil veure la noviolència com una forma de resistència assertiva, imaginativa. Moltes persones la menystenen i rebutgen la idea que pugui ser una alternativa a la resistència violenta, fins i tot quan és evident que aquesta no està aconseguint els objectius que s'ha proposat. A diferència de la lluita armada tradicional, la noviolència ofereix a totes les persones la possibilitat de participar en condicions d'igualtat, i no només a les que són joves, físicament fortes i (generalment) de sexe masculí. Dona més control i, per tant, més poder a les i als participants en aquelles situacions en què es reivindica un canvi social.

Aquest país no té una tradició gaire sòlida de noviolència conscient i moltes persones només n'han sentit a parlar vagament com d'un mètode que han seguit alguns (pocs) homes excepcionals, com Gandhi

3. Partit polític britànic d'extrema dreta, xenòfob i racista, fundat el 1967, que propugna la prohibició total de qualsevol augment de la immigració «no blanca» a la Gran Bretanya i la repatriació forçosa dels immigrants «de color» als seus respectius països. Va aconseguir el seu màxim suport, amb uns 200.000 vots, a les eleccions del 1979. Posteriorment, ha anat perdent força després de la constitució del British National Party (BNP), el 1982, i del United Kingdom Independent Party (UKIP), el 1993. (*N. de la t.*)

a l'Índia o Martin Luther King als Estats Units. De fet, ha estat emprada àmpliament i amb èxit per moltes persones i encara que la majoria dels teòrics més coneguts són homes, moltes dones han iniciat accions directes noviolentes a favor d'un canvi. Per exemple, en realitat va ser la seva esposa qui va suggerir a Mahatma Gandhi la idea de la campanya de resistència que conduiria a la independència de l'Índia. Va ser Rosa Parks qui, en negar-se a cedir el seu seient en un autobús, va encendre la guspira inicial del moviment a favor dels drets civils per a la població negra als Estats Units. Si bé moltes dones, com ara Ethel Mannin, Dorothy Day, Coretta King, Peggy Smith o Dolores Huerta,⁴ i moltíssimes més, han contribuït enormement com a dones a les lluites noviolentes, no són tan conegudes com els homes. Res de nou!

No ho diem, però, per remarcar un seguit de «dones famoses» o de «dones que haurien de ser més famoses», sinó per posar de manifest els principis que a nosaltres mateixes, les que formem part d'aquest grup,

4. Ethel Mannin (1900-1984), escriptora anglesa d'origen irlandès, va participar activament en els moviments antifeixistes dels anys trenta del segle passat. Tot i que va donar suport a la lluita per la defensa de la República espanyola, en canvi es va oposar a la Segona Guerra Mundial. El 1944, va publicar *Bread and Roses: A Utopian Survey and Blue-Print* (Pa i roses: una recerca i una proposta utòpiques), en què presenta una proposta ecològica enfront de l'organització industrial destructiva de la societat.

Dorothy Day (1897-1980), periodista i activista social pacifista estatunidenca, també es va oposar a la Segona Guerra Mundial i va ser empresonada diverses vegades al llarg de la seva vida per participar en accions de desobediència civil noviolenta.

Coretta King (1927-2006), activista del moviment a favor dels drets civils de la població negra als Estats Units, va col·laborar estretament amb el seu marit, Martin Luther King, en el si d'aquest moviment i va continuar-ne la tasca després de quedar-se vídua.

Peggy Smith (1895-1976), dibuixant i activista pacifista anglesa, va ser una de les primeres dones que van signar el «Compromís a favor de la Pau» (Peace Pledge) el 1936. Va participar en la Campanya pel Desarmament Nuclear (CDN) i el 1968 va viatjar a Cambodja per participar en una acció noviolenta de denúncia dels bombardejos estatunidencs del Vietnam del Nord.

Dolores Huerta (1930), activista mexicana immigrada als Estats Units, defensora dels drets dels treballadors i les treballadores del camp, cofundadora del Sindicat de Treballadors Agrícoles d'Amèrica, ha estat detinguda en vint-i-dues ocasions per participar en accions de desobediència civil i vagues noviolentes. (*N. de la t.*)

ens han portat a actuar. No volem reproduir el sistema masclista de superestrelles; al contrari, reconèixer la participació de totes les persones que han contribuït a l'esforç per generar un canvi efectiu forma part de la nostra perspectiva política. La dona o l'home que es queda a casa atenent la mainada hi participa d'una manera tan crucial com la persona que s'enfila a la tanca o va a la presó. Creiem que l'honradesa, la determinació, el treball col·lectiu, i el fet de reconèixer els vincles entre les diferents lluites i de fer servir la imaginació arribaran a prevaldre; fins i tot enfront dels poders que ens neguen com a persones i que corren el risc de destruir el nostre futur i el futur de la terra.

En aquest opuscle comencem per examinar la forma més descarada i visiblement destructiva de la violència: la guerra. La guerra és l'epítom de la violència de la nostra societat actual, un reflex d'unes institucions que, al seu torn, són producte d'alguns principis i supòsits bàsics; d'aquí que, després de parlar de la guerra, examinem breument el patriarcat, el capitalisme i l'estat, junt amb les institucions que els sostenen, com ara les lleis, els mitjans de comunicació i l'estat del benestar. En la segona part, exposem les línies generals dels fonaments teòrics que ens serveixen de base per generar un canvi, amb el feminisme i la noviolència com a pedres de toc. Com que les dones hem estat les destinatàries de tota mena de violències durant segles, en la tercera part exposem com algunes feministes hi estan reaccionant actualment. També considerem l'evolució més recent: la gran presència de dones actives, com a dones, en el moviment per la pau. I acabem, apropiadament, amb la nostra visió d'una societat futura basada en els canvis a favor dels quals treballem.